

яльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Д.П. Калаянов. – Одеса, 2010.

2. Кондратьєв Я. Ю. Система професійної підготовки кадрів оперативних служб (підрозділів) міліції та шляхи її удосконалення / Я. Ю. Кондратьєв // Тези доп. на міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Київ, 27–28 березня 2003 р.). – К., 2003. – С. 9–12.

3. Лошицький М. В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія / М. В. Лошицький. – К., 2013.

4. Нурлыбаева Г. К. Нравственное воспитание руководящих кадров полиции Европы в процессе профессиональной подготовки : учеб.-метод. пособие / Г. К. Нурлыбаева. – М., 2007.

Наливайко Лариса Романівна
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ПРИНЦИП ВІДКРИТОСТІ ТА ПРОЗОРОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасне суспільство не може ефективно функціонувати та розвиватися поза державою, незалежно від її цілеспрямованого впливу на формування фундаментальних суспільних відносин. Розбудова в Україні громадянського суспільства, курс на становлення і зміцнення правової держави вимагають нових підходів до професійної підготовки співробітників поліції й потребують переорієнтації силової діяльності на встановлення партнерських стосунків із громадянами, налагодження для них системи консультативної допомоги. Одним із ключових чинників інтеграції України до світової спільноти є створення надійної системи захисту прав і свобод людини і громадянина, забезпечення комплексної протидії організованій злочинності та тероризму, а також приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

Вказані тенденції актуалізуються як у політико-правовому аспекті, так і у філософському, соціологічному, антропологічному та інших контекстах.

Проблеми відкритості та прозорості діяльності органів влади досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені: С. Авак'ян, В. Авер'янов, Е. Афонін, Ю. Барабаш, Т. Блентон, Дж. Бохман, А. Джагарян, В. Гарашук, Н. Гудима, Б. Ебзеєв, М. Івонін, В. Кабишев, С. Ківалов, Дж. Кін, А. Колодій, В. Комаровський, О. Крет, О. Петришин, Г. Пизіна, П. Рабінович, О. Суший, В. Тацій, Ю. Тихомиров, Д. Хамфрі, В. Шаповал, Н. Шаптала та ін.

Сьогодні юристи-теоретики та практики як в Україні, так і поза її межами активно оперують поняттями «відкритість» та «прозорість», які отримали нормативне закріплення й на законодавчому рівні. Так, Конституція

України [1] не містить норм, які б чітко закріплювали принцип відкритості та прозорості, проте вони можуть бути виведені із низки конституційних положень, зокрема, зі ст. 57, ч. 1 ст. 84, ч.ч. 2, 3 ст. 94, п. 7 ст. 129 та ін., що становлять нормативні засади для визначення їх змісту і сутності. Прозорість та відкритість діяльності органів публічної влади визначено Законами України «Про доступ до публічної інформації» (ст. 1) від 13 січня 2011 р.; «Про Регламент Верховної Ради України» (ст. 3) від 10 лютого 2010 р.; «Про Конституційний Суд України» (ст. 4) від 16 жовтня 1996 р.; «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 11) від 07 липня 2011 р.; «Про Кабінет Міністрів України» (ст. 3) від 27 лютого 2014 р.; «Про службу в органах місцевого самоврядування» (ст. 4) від 07 червня 2001 р. та ін.

Важливою гарантією відкритості та прозорості діяльності поліції стало законодавче закріплення цього принципу у Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 9) від 02 липня 2015 р. [2], що визначає правові засади організації та діяльності поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в поліції. Закон підготовлено відповідно до міжнародних стандартів у сфері поліцейської діяльності, зокрема: Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р. [3]; Декларації про поліцію від 08 травня 1979 р. [4]; Європейського кодексу поліцейської етики від 19 вересня 2001 р. [5] та ін. Загалом можна констатувати, що законодавче забезпечення принципу відкритості та прозорості підвищується, особливо останніми роками, проте потребує удосконалення механізм його реалізації. Разом із тим ці терміни неоднаково трактуються у науковій літературі та відсутні положення щодо їх визначення, а тим більше розмежування, на законодавчому рівні.

Відкритість та прозорість є стратегічними елементами формування якісної взаємодії між громадськістю та поліцією. «Відкрита держава» передбачає прозорість функціонування державних структур, можливість суспільства контролювати прийняття та виконання важливих державних рішень. Концепція відкритої держави орієнтована на пошук політико-юридичних складових відкритої, прозорої, публічної й ефективної організації влади, що тісно пов'язана із громадянським суспільством [6, с. 118–119]. Відкритість діяльності Національної поліції дозволяє громадянам отримати адекватне уявлення та сформувати критичне судження про функціонування її представників на засадах демократичності.

Відкритість влади, як і суспільства, – це такий стан, що найбільшою мірою проявляється за умови поєднання двох критично важливих компонентів для їх ефективного функціонування, а саме конкуренції та прозорості. Конкуренція (в усіх сферах суспільного життя) сприяє відкритості тим, що обмежує можливості окремих осіб чи груп щодо набуття ними абсолютних позицій домінування й спонукає учасників відносин до більш чесної та відкритої політичної боротьби [7, с. 14]. У свою чергу, прозорість підвищує відповідальність поліції та рівень довіри до неї, забезпечує зворотний зв'язок в

обох напрямках, а тому прозорість є критичним елементом діяльності Національної поліції.

Прозорість відображає зрозумілість діяльності поліції, передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб з поліцією при реалізації державної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступ до повної, об'єктивної, достовірної інформації про її діяльність.

Відкритість має соціально-комунікативний характер, тоді як прозорість – виключно функціональний, завдяки чому вона спрямована на оптимізацію регулятивних процесів у системі державного управління [8, с. 4]. Прозорість – підґрунтя для забезпечення діалогу Національної поліції з громадськістю на усіх етапах прийняття рішень, завдяки чому забезпечується постійний доступ до інформації про її діяльність та посадових осіб поліції згідно із нормами чинного законодавства. Нині існує суттєва необхідність формування системи забезпечення повного, достовірного і постійного інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, населення про роботу поліції. Предметом інформування є відомості про ті чи інші аспекти правозастосовної діяльності поліції, нормотворчої діяльності Міністерства внутрішніх справ України тощо.

Відповідно до європейських стандартів, прозорість діяльності поліції, насамперед, передбачає можливість будь-якої зацікавленої особи отримати у визначеному законодавством порядку від поліції інформацію про її діяльність та рішення, за винятком інформації, доступ до якої відповідно до закону є обмеженим. У межах цього принципу поліцейському забороняється обмежувати доступ осіб до інформації, яка не є таємною чи конфіденційною, з метою приховування певних дій чи відомостей, що підривають його службовий авторитет і можуть зашкодити репутації Національної поліції загалом, а також подавати завідомо неповну або недостовірну інформацію.

На основі доктринальних положень та чинного законодавства можна виділити такі організаційно-правові форми реалізації принципу відкритості та прозорості діяльності Національної поліції України: оприлюднення законів, указів, постанов, наказів та інших нормативних актів у сфері її діяльності в офіційних виданнях та на офіційних сайтах центрального органу управління поліцією та її територіальних органів; оприлюднення центральним органом управління поліцією та її територіальними органами затверджених програм, звітів тощо про їх виконання; звернення громадян – громадські приймальні у центральних органах управління поліцією та її територіальних органах з вирішення проблем конкретних приватних осіб; забезпечення взаєморозуміння і співпраці Національної поліції з громадськістю – вивчення громадської думки, прогнозування суспільно-політичних процесів, гармонізація приватного, суспільного і державного інтересу; щорічні звіти голів центрального органу управління поліцією та її територіальних органів перед громадськістю; проведення відкритих дискусій між поліцією та громадськістю через електронні засоби інформації; консультації з останніми – громадські слухан-

ня, круглі столи з метою вироблення на основі врахування знань, досвіду та інтересів громадян; висвітлення засобами масової інформації звітів центрального органу управління поліцією та її територіальних органів тощо.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що відкритість і прозорість діяльності поліції є фундаментальними складовими механізму становлення інституту демократії. Прозорість діяльності поліції є ознакою зрозумілості, переконливості, обґрунтованості її дій та подальшої відповідної зворотної підтримки, без чого неможливий свідомий та результативний вплив громадськості. Відкритість, на відміну від прозорості, є функціональною характеристикою поліції та виявляє ступінь безпосередньої участі громадян, їх реальний вплив на зміст діяльності поліцейських, активність суб'єктів громадського контролю за її діяльністю. Відкритість поліції означає готовність залучення громадськості до процесу прийняття відповідних рішень, у межах її повноважень.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (зі змінами, внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 19. – Ст. 583).

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року (зі змінами і доп.) // ВВР України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

3. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_282

4. Декларація про поліцію від 08 травня 1979 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_803

5. Про Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19 вересня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

6. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монографія / Л. Р. Наливайко. — Х. : Право, 2009.

7. Стретович В. Забезпечення відкритості органів державної влади та місцевого самоврядування / В. Стретович // Аспекти самоврядування. – 2005. – № 2. – С. 13–17.

8. Обеспечение открытости органов власти для граждан и юридических лиц / под ред. А. В. Иванченко. – М. : Либеральная миссия, 2007.